

URÁLISZTIKA A SZEGEDI EGYETEMEN

(1959-1984)

JANURIK TAMÁS - MÉSZÁROS EDIT

Amikor 1959. szeptember 16-án Hajdú Péter - az ország akkor legfiatalabb professzoraként - Szegedre érkezett, hogy átvegye a Finnugor Nyelvtudományi Intézet vezetését, új fejezet kezdődött a hazai finnugrisztika történetében: Budapest és Debrecen után Szegeden is megteremtődtek a finnugrisztika önálló oktatásának és egy új tudományos műhely kialakításának a lehetőségei. Jóllehet a finnugor tárgyak oktatásának és a finnugrisztika művelésének korábban is voltak hagyományai a szegedi egyetemen, a tanszék újjászervezése óta eltelt negyedszázad eseményei és eredményei mégis a korábbiakhoz képest jelentős fejlődésről tanúskodnak. Tanszéktörténeti tanulmányunk feladata ennek a negyedszázados fejlődésnek a rövid áttekintése.

1. A Tanszék előtörténete (1872-1959)

Legújabbkori történelmünk háborús eseményei és tragikus fordulatai következtében a szegedi egyetemet magát történetesen Kolozsvárott alapították 1872-ben, a jelenleg Szegeden működő

Bölcsészettudományi Kar azonban az 1914-ben Pozsonyban alapított Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának a jogutódja. A kolozsvári egyetem, amely 1881-ben felvette a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem nevet, a trianoni békeszerződést követően, 1921 októberében Szegedre települt át, s tizenkilenc évig itt működött, 1940 októberéig, amikor is visszatelepítették a hitleri Németország által hozott második bécsi döntés értelmében Magyarországhoz Észak-Erdéllyel együtt visszacsatolt Kolozsvárra. Az így egyetem nélkül maradt Szeged városának pedig sebtiben létrehoztak egy új, Horthy Miklósról elnevezett tudományegyetemet, a jogi kar átmeneti szüneteltetésével, a bölcsészettudományi karnak Pécsről (az ottani Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemről), a matematikai és természettudományi karnak pedig Debrecenből (a Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetemről) való áttelepítésével, ahol ezeket a karokat átmenetileg szüneteltették. Ezt az innen-onnan összeszedett egyetemet örökölte a felszabadult Magyarország 1944-ben. Az egyetem ez után Szegedi Tudományegyetem néven működött 1962-ig, amikor felvette József Attilának a nevét. A József Attila Tudományegyetem mai Finnugor Nyelvtudományi Tanszéke tehát voltaképpen ezen az öt nevű három egyetemen egykor finnugrisztikát művelt és oktatott tanszékeknek a jogörököse.

1921-ben a tanszék "Ural-Altáji Philológiai Intézet"

névvel kezdte meg működését Szegeden. Az intézet vezetése egy évig betöltetlen maradt, 1922-ben *Mészöly Gedeon* kapott kinevezést a szegedi egyetemre. Jóllehet Mészöly Gedeon nem volt a szó szoros értelmében vett finnugor nyelvész: munkásságának zöme a magyar nyelvtörténet területére esett (nagyívű tudományos koncepciója: a magyar nyelvelmékek nyelvtörténeti feldolgozása mindmáig is csak részben valósulhatott meg), mindvégig becsületesen és nagyfokú igényességgel látta el finnugrisztikai oktatási feladatait is, és a magyar szakos tanárok több nemzedékét nevelte úgy, hogy azok tudatában a magyar és a finnugor nyelvészet szerves egységgé fonódott össze. 1940-ben a Ferenc József Tudományegyetem Kolozsvárra való visszatelepülésekor Mészöly Gedeon az intézettel együtt Kolozsvárra távozott.

A Horthy Miklós Tudományegyetemre *Klemm Antal* kapott kinevezést. Hét évig lényegében egyedül látta el az összevont magyar és finnugor nyelvészeti tanszék oktatási feladatait és vezetését (a finn nyelv oktatásában *Szabó Aladár* lektor volt segítségére). 1947-ben a két tanszék újra különvált: a Finnugor Nyelvészeti Tanszék vezetését ismét Mészöly Gedeon vette át, mellette azonban Klemm Antal továbbra is rendszeresen oktatott finnugor tárgyakat is (finnugor népek és nyelvek, finn nyelv, mordvin nyelv). A negyvenes évek végén, illetve az ötvenes évek elején *Juhász Jenő*, *Pásztor Emil* és *Sz. Kispiál*

Magdolna is oktatott finnugrisztikai tárgyakat a szegedi egyetemen. 1954-ben a két nyelvészeti tanszék újra összefonódott: Klemm Antal távoztával átmenetileg - Nyíri Antal docensi és tanszékvezetői kinevezéséig - Mészöly vette át a Magyar Nyelvészeti Tanszék vezetését is. 1955-től 1959-ig a két tanszék összefonódása tovább tartott, a Magyar Nyelvészeti Tanszék oktatói rendszeresen elláttak finnugor tárgyú órákat is: Nyíri Antal hat féléven át, Rósa Endre egy félévben, Velcsöv Mártonné és Bodnár Ferenc négy-négy féléven keresztül tanított finnugor nyelvészetet, illetőleg finn nyelvet a magyar szakos hallgatóknak, sőt Nyíri Antal Mészöly Gedeon nyugállományba vonulását követően 1958-ban egy tanévre a Finnugor Nyelvészeti Tanszék vezetésére is megbízást kapott, minthogy Hajdú Péter kinevezése a tanszékre - közbejött okok miatt - csak egy évvel később, 1959-ben valósulhatott meg.

2. A Tanszék újjászervezése és negyedszázados működése

(1959-1984)

A kezdetben egyszemélyes tanszék vezetője heti 11 órában oktatotta a finnugrisztikát a II-IV. éves magyar szakos hallgatóknak, s emellett ellátta a tanszék adminisztrációs feladatait is, valamint hozzákezdett az urálistika egyik önálló, ma már mind hazai mind nemzetközi vonatkozásban is elismert tudományos műhelyének a megalapozásához. E tanszéképítő munka első eredményeként került 1960-ban Mikola Tibor a tanszékre

tanársegédként. A meghirdetett álláshelyre több esélyes pályázó közül esett rá a választás, s ő - két éves bicskei magyar-német szakos középiskolai tanári működés után - aspirantúrájáról mondott le, vállalva a nehezebb körülményeket.

2.1. A tanszék személyi állománya ezt követően rendkívül változatosan alakult: az eltelt negyedszázad alatt 39 fő tartott hosszabb-rövidebb ideig órákat, vagy látott el tudományos kutatási feladatokat a tanszéken. *Hajdú Péter* 15 évig (1959-1974) vezette a tanszéket, közben 1961-1964 között ellátta az egyetem rektorhelyettesi teendőit is, két tanévben (1969-1971) a Bécsi Egyetemen volt vendégprofesszor, majd ezt követően (1971-1974) a Bölcsészettudományi Kar dékánja. 1974-ben, amikor kinevezték az MTA Nyelvtudományi Intézete igazgatójává, a tanszék vezetését *Mikola Tibor* vette át, azonban *Hajdú Péter* még három féléven át - Budapestre való visszaköltözéséig - féléllásban továbbra is részt vett a tanszék munkájában. *Mikola Tibor* 1960-tól kezdve töretlenül, egyetlen félév kihagyása nélkül végigtanította az eltelt időszakot, 1960-1965 között tanársegédi, 1965-1970 között adjunktusi, 1970-1974 között docensi, 1974-től 1984-ig tanszékvezető docensi, 1984-től pedig tanszékvezető egyetemi tanári minőségben, 1980-tól két cikluson át dékánhelyettes is volt, 1984-től pedig ő lett a Bölcsészettudományi Kar dékánja. *Labádi Gizella* 1968-ban került a tanszékre, féléves szentesi középiskolai tanárkodás

után, 1968-1970 között tanársegéd volt, 1970-1973 között aspiráns, 1973-tól a tanszék adjunktusa, 1981 őszétől Turkuban dolgozik magyar nyelvi lektorként. Tizenhárom szemesztert tanított a tanszéken *Domokos Péter*, aki két részletben dolgozott a tanszéken, 1971-1974 között főállásban, tudományos munkatársként (1974-től tudományos főmunkatársként), 1975-től 1978-ig pedig félállásban docensként. 1971-ben került a tanszékre *Janurik Tamás* is, aki korábban két évig a BTK Dékáni Hivatalának vezetőjeként dolgozott, 1971-1975 között tanársegéd, 1975 őszétől három tanéven át Párizsban volt magyar nyelvi lektor, 1978 óta a tanszék adjunktusa. 1972-ben lett a tanszék tudományos gyakornoka *Simoncsics Péter*, majd két éves gyakornokság után, 1974-ben tudományos segédmunkatárs, ilyen minőségben került át 1975-ben az MTA Nyelvtudományi Intézetéhez. 1969-ben a tanszék teljesen új profillal bővült: ekkor került a tanszékre tudományos főmunkatársként *Róna-Tas András*, s vele az altajisztika oktatása és kutatása is megjelent a tanszéken. Az altáji tárgyak oktatása 11 szemeszteren át volt a tanszék szerves része, 1974-ben *Ivanics Mária* tanársegéd Szegedre kerülésével Altajisztikai Csoport jött létre a tanszéken belül, 1975-től azonban az Altajisztikai Csoport különvált a tanszéktől, később pedig önálló társtanszéké is lett, Róna-Tas András professzor vezetésével. 1975-ben Hajdú Péter végleges eltávoztával a tanszék nehéz helyzetbe került, ezen segített az, hogy *Gulya János*, aki akkor a Nyelv-

tudományi Intézet tudományos főmunkatársa volt, négy féléven keresztül (1975-1977) félállású docensként részt vett a tanszék oktató munkájában, valamint, hogy államközi megállapodás alapján a tanszék finn nyelvi lektori álláshelyet kapott. 1975 óta tehát folyamatosan dolgozik finn lektor a tanszéken: 1975-1977 között *Maria Vilkuna*, 1977-1979 között *Markku Rainio*, 1979-től pedig mind a mai napig *Irmeli Kniivilä* látta, ill. látja el a lektori teendőket. *Gulya János* Göttingenbe távoztával *Korenych Éva* került a tanszékre 1977-ben, s dolgozott adjunktusként 1980-ban bekövetkezett korai haláláig. 1978-ban lett a tanszéken tudományos segédmunkatárs *Szalacsék Margit*, aki 1980 óta tanársegédként dolgozik. 1981-1983 között *Kovács Magdolna* volt a tanszék ösztöndíjas gyakornoka.

Rajtuk kívül az eltelt 25 évben 20 óraadó tanára is volt a tanszéknek: *Bodnár Ferenc* (2 félévben), *Ferenözi Imre* (3), *Gazdapusztai Gyula* (2), *Lipták Pál* (2), *Nyíri Antal* (3), *Gombár Endre* (2), *Végh József Mihály* (1), *Fónagy Iván* (1), *Szathmári István* (1), *Rédei Károly* (2), *Berecski Gábor* (1), *Mokány Sándor* (3), *Horváth Judit* (1), *Felföldi László* (1), *Mészáros Edit* (2), *Kovácsné Wittenberger Anna* (3), *Árpás Károly* (1), *Dobos Éva* (2), *Dávid Géza* (2) és *Iványi Tamás* (2).

Az oktató-nevelő és a tudományos munkát szinte a kezdetektől segítette *Takács Károlyné* könyvtáros, aki fél-fél munkaidőben látja el a magyar és a finnugor tanszék könyvtárosi

teendőit, valamint a tanszék egymást váltó tudományos dokumentátorai: *Horváth Judit, Rácz Ildikó és Vastag Pálné.*

2.2. A tanszék oktatási feladatait az 1959-1964 közötti kezdeti időszakban elsősorban a magyar szakos hallgatók kötelező finnugor nyelvészeti óráinak (finnugor összehasonlító hangtan, alaktan, mondattan, nyelvészeti szemináriumok, finn, esetenként vogul, ill. osztják nyelvgyakorlatok) ellátása képezte. E kötelező tárgyak mellett azonban már a kezdetektől jelen volt a tanszék oktatási profiljában a szamojédisztika is, szakkollégiumok formájában. A finnugor tárgyak oktatásában 1964-ben következett be gyökeres változás Szegeden: megjelentek a karon az első finnugor C szakos hallgatók. A finnugor C szak létesítését Lakó György, az ELTE Finnugor Tanszékének akkori vezetője kezdeményezte, a szak tantervét azonban Szegeden Hajdú Péter dolgozta ki, s a tanterv vitája is Szegeden zajlott le 1962-ben. Az elfogadott tanterv alapján indult meg a finnugor szakos képzés Magyarországon: 1963-ban Budapesten és Debrecenben, az 1964/65-ös tanévtől pedig Szegeden is. Az első generációból hárman végezték el a finnugor C szakot 1967-ben. Ők voltak az elsők, akik komplex urálistikai képzést kaptak: a finnugor nyelvészeti, illetőleg speciális szamojéd nyelvészeti stúdiumok mellett néprajzot, régészetet, embertant, finn irodalmat is hallgattak e tudományágak szakértőitől (Ferenczi Imrétől, Gazdapusztai Gyulától, Lipták Páltól, Gombár Endrétől). 1964-től kezdve tehát a tanszék

kettős oktatási feladatot látott el: az I-II. éves magyar szakosok számára oktatta a "Finnugor népek és nyelvek" és "A magyar nyelv finnugor alapjai" c. tantárgyakat, és - e stúdiómkra alapozva - a III-V. éves finnugor szakosok számára a finnugor C szak tantervében rögzített tárgyakat: finnugor összehasonlító nyelvészetet, a tudományos kutatómunkára nevelő finnugor nyelvészeti szemináriumokat, finn nyelvet, és "Egyéb rokon nyelv" címen tizenegy más rokon nyelvet. Az el- telt 50 félévben az oktatott uráli nyelvek megoszlása a kö- vetkező volt: finn nyelv mind az 50 félévben, észt és vogul nyelv 19-19, nyenyec 17, osztják 15, mordvin 11, lapp 9, zür- jén 7, votják és szölkup 4-4, cseremisiz és kamassz 1-1 félév- ben szerepelt a tanszék tanrendjében, többnyire az 1-6 fő kö- zött váltakozó finnugor szakos hallgatók részvételével, de a nagy létszámú magyar szakos I. évfolyamok számára kötelező "Egy rokon nyelv"-ként sokszor szerepelt a finn (24 félév) he- lyett választható nyelvként más rokon nyelv is: a vogul (7), az észt (3), a zürjén (3), a mordvin (1), a votják (1) és az osztják (1 félévben). Azokban az években, amikor az Altajisz- tikai Csoport is a tanszékhez tartozott, speciális kollégiu- mok keretében csuvas, török, ill. arab nyelvi órák is voltak a tanszéken (3, 4, ill. 2 félévben), sőt Mikola Tibor két, Irmeli Kniivilä pedig egy félévben svéd nyelvi órákat is meg- hirdetett. A tanszék mindig nagy gondot fordított a "finnu- gor segédtudományok" oktatására is: általános nyelvészeti

órákat 19 félévben tartott (az V. éves finnugor szakosok számára kötelező jelleggel), a finn irodalom (Gombár Endre, Labádi Gizella és Irmeli Kniiivilä előadásában) 18, a kisebb finnugor népek irodalma (Domokos Péter előadásában) 12 alkalommal kapott helyet az oktatásban, a finnugor néprajz 4, a finnugor régészet 2, a finnugor antropológia 2, a finnugor népek története 5, a magyar őstörténet 4, a magyar nyelvtörténet 6, a magyar nyelv török elemei 3, az uráli areális nyelvi kapcsolatok 3, az uráli tipológia 1, a fonológia, a permi nyelvészet, a turkológia, a bevezetés az altajisztikába 2-2, a szamojéd szintaxis, a votják filológia, a nyenyec folklór és az összehasonlító nyelvtudomány története pedig 1-1 alkalommal szerepelt speciális kollégiumként az oktatásban. A nyelvészeti kutatómunka elemeinek elsajátíttatására 7 félévben szervezett a tanszék speciális kutatómódszertani szemináriumokat.

A tanszék oktatómunkájához szorosan kapcsolódnak a tanszék gondozásában megjelentetett tankönyvek és egyetemi, ill. kari jegyzetek: HAJDÚ PÉTER: Finnugor népek és nyelvek (1962); A magyar nyelv finnugor alapjai. Egyetemi jegyzet. (1965); Bevezetés az uráli nyelvtudományba (1966, 1973, 1976); Chrestomathia Samoiédica (1968, 1982); HAJDÚ PÉTER-DOMOKOS PÉTER: Urali nyelvrokaink (1978, 1980); MIKOLA TIBOR: A finn nyelv áttekintése. Kari jegyzet. (1966, kilenc változatlan utánnyomással: 1968, 1970, 1972, 1974, 1976, 1978, 1980, 1982, 1984).

Nem szorosan a tanszéki oktatómunkához kapcsolódik már, de az itt végzett oktatómunka eredményeként jött létre DOMOKOS PÉTER: Uralisztikai olvasókönyv c. tanulmánygyűjteménye (1977, 1982), amelyben a szerző-szerkesztő a komplex urálistikai oktatáshoz elengedhetetlen, de sokszor idegen nyelven megjelent cikkeket, tanulmányokat tesz az egyetemi hallgatóság számára hozzáférhetővé. Hajdú Péter tankönyveinek egy része külföldön is megjelent: a "Finnugor népek és nyelvek" angolul (1975) és lengyelül (1971), a "Bevezetés az uráli nyelvtudományba" oroszul (1985). Ez utóbbi tankönyv átdolgozásából, korszerűsítéséből született HAJDÚ PÉTER: Az uráli nyelvészet alapkérdései (1981) c. tankönyve, amelynek megjelenése már kívül esik a szerző szegedi oktatói tevékenységének tizenhét éves idején.

2.3. Az 1964/65. tanévtől kezdődően a tanszéknek folyamatosan voltak finnugor szakos hallgatói. Kezdetben minden második tanévben volt felvétel a szakra, 1978-tól azonban - különösen a finn nyelv iránti megnövekedett érdeklődés következtében - minden tanévben indulhatott új évfolyam. Húsz év alatt összesen 28 hallgató végezte el a finnugor szakot: 1967-ben Labádi Gizella, Zemplényi Vera és Fekete Sándor; 1969-ben Mikus Mária, †Márk Tamás és Simoncsics Péter; 1971-ben Fekete Berta Zsuzsa és Janurik Tamás; 1974-ben Csepregi Márta; 1975-ben Dugántsy Mária és Laczkó Katalin; 1978-ban Maleczki Márta, Szalacsek Margit és Székely Gábor; 1979-ben Kozmács István; 1980-ban Cseh Lilla, Horváth Zsuzsanna, Keveházi Katalin,

Tóth Éva, Árpás Károly és Várnai Péter; 1981-ben Kovács Magdolna; 1982-ben Mészáros Edit és Miklós Zsuzsanna; 1983-ban Bulla Noémi, Dénes Piroska és Juhász Sarolta; 1984-ben Gombosné Haavisto Kirsi.

2.4. A tanszék vonzasköre a finnugor szakos hallgatókon kívül kiterjedt a magyar szakos hallgatók kisebb körére is: közülük többen választottak finnugor nyelvészeti, néprajzi vagy irodalmi témát szakdolgozatuk megírásához. Az elmúlt 25 év során 43 szakdolgozat készült a tanszék irányításával, 1964-ben: - KÓSIK RÓZSA: Zsirai Miklós élete és munkássága; - MIZSER LAJOS: Az időszámítás kifejezései a szamojédban; 1965-ben: - BALIKÓ MÁRTA: A finn névutók rendszere és alakulása; - JUHÁSZ ISTVÁN: A két világháború közötti finnugor nyelvészeti munkásság Szegeden; - LOVÁSZ ISTVÁN: Halász Ignác élete és munkássága; 1966-ban: - PÁLÓCZI GABRIELLA: Martti Larni élete és munkássága; 1967-ben: - BELANKA JUDIT: A szótári szókészlet etimológiai statisztikája; - FEKETE SÁNDOR: Az enyec nép hagyománya Dolgih munkái alapján; - LABÁDI GIZELLA: A szamojéd nyelvek számjelölése; - NOVASZEL ESZTER: A finn irodalom Magyarországon 1945 után; - SCHRÖDER ERZSÉBET: A tavidai vogul szójegyzék; - ZEMPLÉNYI VERA: Az Ural-Altäische Jahrbücher finnugor nyelvészeti munkássága; 1969-ben: - MÁRK TAMÁS: A nyelvtipológia a magyar, finn, szölkup és nyenyec nyelvek tükrében; - MIKUS MÁRIA: A finnugor nyelvészeti eredmények a hazai emlékkönyv-irodalomban; - SIMONCSICS PÉTER: A finnugor

metrika problémái; - SZLOSZJÁR GYÖRGY: Az észti szépirodalom Magyarországon; 1970-ben: - FEKETE BERTA ZSUZSA: Messerschmidt szamojéd kutatásai; - JANURIK TAMÁS: A magyar nyelv CVC morfológiai szerkezeti típusú lexikális töszavainak nyelvstatisztikai vizsgálata; 1974-ben: - CSEPREGI MÁRTA: Osztják igeneves szerkezetek; 1975-ben: - DUGÁNTSY MÁRIA: A mordvin rituális siratóénekek; - LACZKÓ KATALIN: A finnugor népzene kutatásának története; 1977-ben: - BAGI ILONA: A határozottság és a határozatlanság kategóriái az észti vogulban; 1978-ban: - MALECZKI MÁRTA: A zürjén nyelvtan elemei; - SZALACSEK MARGIT: Mondattipológiai sajátosságok érvényesülése a nyenyec nyelvben; - SZÉKELY GÁBOR: A gyűjtögető életmód szókinca az obi-ugor nyelvekben; - VARGA ETELKA: Juvan Sesztalov a magyar fordítások tükrében; 1979-ben: - KOZMÁCS ISTVÁN: Grigorij Verescsagin nyelvészeti munkássága; - SZOBOSZLAY ZSUZSA: Egy XVII. századi leírás az obi-ugorokról; 1980-ban: - ÁRPÁS KÁROLY: Az észti parasztság és ábrázolása A. H. Tammsaare műveiben; - CSEH LILLA: A finn igeidők fordítási lehetőségei a magyarban; - HORVÁTH ZSUZSANNA: Lydia Koidula élete és költészete; - KEVEHÁZI KATALIN: A finn tárgy fordítási lehetőségei a magyarban; - TÓTH ÉVA: A tundrai nyenyec nyugati peremnyelvjárásának fonémarendszere; - VÁRNAI PÉTER: Kísérlet finnugor igevonatok összehasonlító vizsgálatára; 1981-ben: - KOVÁCS MAGDOLNA: A lapp irodalom történetéhez. A finnországi lappok irodalma; - ORMAI JUDIT: Daniel Katz finn író két regényének

elemzése; 1982-ben: - MÉSZÁROS EDIT: Az erza-mordvin igető-
vek rendszere; - MIKLÓS ZSUZSANNA: Hősök a finn irodalomban;
1983-ban: - BULLA NOÉMI: A kõne- és a tubli típusú névszók
alaktani, hangtörténeti és etimológiai vizsgálata; - DÉNES
PIROSKA: Vizsgálatok a magyar mássalhangzó-kapcsolatok köré-
bõl; - JUHÁSZ SAROLTA: Mika Waltari "Szinuhe" c. regényének
elemzése; 1984-ben: - GOMBOSNÉ HAAVISTO KIRSI: Finn olvasókö-
rök a XIX. században (Lukuseurat Suomessa 1800-luvulla);
- PETRÓCZKI MÁRIA: A komi nép és irodalom ismerete Magyaror-
szágon.

2.5. A tanszék kezdettõl fontos feladatának tekintette a vég-
zett hallgatók tudományos pályájának egyengetését, szorgal-
mazta bölcsészdoktori címük megszerzését. A tárgyalt idõszak-
ban tizenegyen védtek meg bölcsészdoktori értekezésüket a
tanszéken, és tettek sikeres doktori szigorlatot. A benyúj-
tott doktori értekezések: - MIKOLA TIBOR: A finnugor népek
õsi hitélete az újabb nyelvészeti kutatások fényében (1962);
- MIZSER LAJOS: Az idõszámítás nyelvi kifejezései a szamojéd-
ban (1964); - LABÁDI GIZELLA: Számjelölés a szamojéd nyelvek-
ben (1968); - MÁRK TAMÁS: A magyar, a finn és a szõlkup hang-
rendszer nyelvtipológiai vizsgálata (1971); - SIMONCSICS PÉ-
TER: A nyenyec sámánköltészet nyelve (1971); - JANURIK TAMÁS:
Uráli szóstatistikai vizsgálatok (1973); - DUGÁNTSY MÁRIA:
Erza-mordvin rituális siratóénekek (1977); - CSEPREGI MÁRTA:
Igenévi szerkezetek az osztják nyelv vahi és vaszjugáni nyelv-

járásában (1977); - MÉSZÁROS EDIT: Az erza-mordvin igetővek rendszere (1982); - KOVÁCS MAGDOLNA: Lapp irodalmi törekvések. Kirsti Paltto művei (1983); - ZEMPLÉNYI VERONIKA: A magyar és a finn pronominalizáció kontrasztív vizsgálata (1983).

A tanszék volt finnugor szakos hallgatói közül Árpás Károly észt történelmi, Keveházi Katalin pedig régi magyar irodalmi témából nyújtott be doktori értekezést, és szerzett bölcsészdoktori címet a megfelelő szaktanszéken.

2.6. A tudományos utánpótlás nevelésében más területeken is ért el eredményeket a tanszék: Labádi Gizella 1970-73-ban három évig volt a tanszék belföldi aspiránsa, Kovács Magdolna 1981-83-ban két évig volt ösztöndíjas gyakornok, és Mészáros Edit 1983 óta a tanszék közreműködésével a TMB tudományos ösztöndíjasa. Az eltelt időszakban két kandidátusi és egy akadémiai nagydoktori fokozatot is szereztek a tanszék oktatói és tudományos kutatói: 1970-ben védte meg Mikola Tibor "A nyenyec nyelv ősi névutói", 1973-ban Domokos Péter "Az udmurt irodalom története" c. kandidátusi és 1974-ben Róna-Tas András "Az altáji nyelvrokonság vizsgálatának alapjai" c. nagydoktori értekezését. Nagy megtiszteltetés volt a tanszék számára, hogy 1970-ben a tanszék vezetőjét, Hajdú Pétert - nemzetközileg is elismert, jelentős tudományos eredményei alapján - a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjai sorába választotta. (Hajdú Péter a tanszékről való elkerülése után,

1976-ban az akadémia rendes tagja lett).

2.7. A tanszék tudományos kutatómunkájában az eltelt 25 évben az urálistika számos részterülete kapott helyet, a kutatómunka középpontjában azonban kezdetektől a szamojédisztika, ill. az egyes szamojéd nyelvek történeti és leíró vizsgálata állott. A jubileumi időszakra esik olyan jelentős szamojédisztikai munkák megjelentetése, mint Hajdú Péter "The Samoyed Peoples and Languages" c. munkája (1963, 1968), "Chrestomathia Samoiedicá"-ja (1968), "Samojedologische Schriften" c. önálló tanulmánykötete (1975), Mikola Tibor "Die alten Postpositionen des Nenzischen" c. monográfiája (1975), enyec és nganaszan anyagközlései (1967, 1970), valamint a tanszék gondozásában kiadott, más szerzőktől származó szamojédisztikai tárgyú kötetek: Die erste sölkupische Fibel aus dem Jahre 1879 (Hajdú Péter bevezetőjével) 1973-ban; Popova: Nenecko-russkij slovar' (1978); Helinski, E.: The Language of the First Selkup Books (1983); Pusztay, J.: Die Pur-Mundart des Waldjurakischen (1984). A tanszék oktatói közül Hajdú Péter, Mikola Tibor, Labádi Gizella és Janurik Tamás számos szamojéd nyelvészeti tárgyú tanulmányt is publikáltak különböző hazai és külföldi folyóiratokban. Mindezek a kutatások szervesen illeszkednek a tanszék több évtizedre tervezett, átfogó jellegű nagy tervmunkájának: "A szamojéd nyelvek történeti nyelvtana" c. szintézisnek a témakörébe.

A szamojédisztika mellett - elsősorban Hajdú Péter szegedi működése idején, az általa megfogalmazott elvek (vö. "A mai uráli nyelvészetről". NéprNytud 9 (1965): 15-21; "Az urálistika tárgya és módszerei". BUNy 15-42; "Uráli vagy finnugor?". Magyar Tudomány 18 (1972): 507-512.) alapján - a komplex urálistika több tudományága (az etnolingvisztika, az őstörténet, az uráli nyelvek leíró vizsgálata, a tipológiai és areális nyelvészet, az uráli népek folklórja és irodalma) is helyet kapott a tanszék tudományos kutatómunkájában. E témakörökben 1971-1975 között akadémiai kutatócsoport is működött a tanszéken Hajdú Péter vezetésével, Domokos Péter, majd Simoncsics Péter és Csepregi Márta részvételével.

Az etnolingvisztika tárgykörében jelent meg 1962-ben Hajdú Péternek az uráli nyelvcsalád egészére kiterjedő ismeretése a rokon népekről "Finnugor népek és nyelvek" címmel, e munka átdolgozásából, Domokos Péter és Simoncsics Péter közreműködésével született meg az "Uráli nyelvrokaink" c. szintézis, amely a kisebb rokon népek irodalmáról is áttekintést ad. Ugyancsak e témakörbe tartozik az 1975-ben Hajdú Péter szerkesztésében és társszerzői közreműködésében megjelent "Uráli népek. Nyelvrokaink kultúrája és hagyományai", ami később finnül, franciául és angolul is napvilágot látott.

Az uráli őstörténet területén - László Gyula 1961-ben megjelent "Őstörténetünk legkorábbi szakaszai" c. munkájának téziseivel vitázva, az ott alkalmazott módszer következte-

sebb alkalmazásával - Hajdú Péter az uráli őshaza lokalizációjának új elméletét dolgozta ki, az uráli, ill. finnugor korra visszavezethető fanevek újszerű csoportosításával az uráli őshazát a hagyományos őshazaelmélet Volga-Káma-Urál vidéki lokalizációjától kissé északkeletebbre, a Pecsora forrásvidéke és az Ob alsó folyása közötti területre helyezte (Arch. Ért. 91/1964): 118-123; NyÉrt. 40 (1964): 128-132; ALH 14 (1964): 47-83; BUNy 6-10). Ezt az új őshazaelméletet az urálistika különböző szakterületeinek művelői mind szélesebb körben fogadják el nemzetközi viszonylatban is.

Az uráli nyelvek leíró szemléletű kutatása Hajdú Péter "Chrestomathia Samoiedica" c. fonematikus írásmódú nyenyec és szölkup nyelvleírásával hódított magának teret a tanszéken 1968-ban, példát adva ezzel más uráli nyelvek modern chrestomathiáihoz.

A tipológiai és areális nyelvészet hazai meghonosítását volt hivatva szolgálni az a nemzetközi szimpózium, amelyet a tanszék kezdeményezésére és szervezésében tartottak meg 1968-ban Szegeden. A szimpóziumon elhangzott előadások anyaga "Theoretical Problems of Typology and the Northern Eurasian Languages" címmel tanulmánykötetben is megjelent 1970-ben Budapesten, Hajdú Péter és Dezső László szerkesztésében. Az uráli nyelvtipológia legfontosabb problémáinak áttekintése az "Uráli nyelvrökonaink" c. munkában is helyet kapott.

Az uráli népek folklórja és irodalma témakörében Domokos Péter, Hajdú Péter, Labádi Gizella, Simoncsics Péter és még hallgatóként Dugántsy Mária végzett kutatásokat a tanszéken. E kutatásokból nőtt ki Domokos Péter kandidátusi értekezése az udmurt irodalomról, számos írása a kisebb finnugor népek irodalmáról, s a tanszékről indult el általa az a népszerűsítő-szervező munka, amelynek eredményeként költőink, műfordítóink színe-javát sikerült megnyerni az uráli népek kultúrkincsei magyarországi népszerűsítésének. Bár Hajdú Péter elsősorban szamojéd nyelvészettel foglalkozott, ebben az időben munkássága kiterjedt a szamojéd folklór vizsgálatára is: írásai jelentek meg a szamojéd folklórról, a szöveg és dallam viszonyáról a szamojéd énekekben, rövid áttekintése a szamojéd népek irodalmáról a "Die Literaturen der Welt" c. kiadványban (Zürich 1964).

A tanszék egy egészen más jellegű kutatási profilja az uráli nyelvek etimológiai irodalmának áttekintése, az etimológiailag tárgyalt szavak mutatókban való feldolgozása. E valamennyi uráli nyelvre kiterjedő feldolgozás előkészítéseként hatalmas adatgyűjtő munka indult meg a tanszéken Mikola Tibor irányításával. Bár a feldolgozással párhuzamosan az etimológiai irodalom figyelése folyamatosan történt és történik ma is, az etimológiai kutatások elősegítése érdekében a tanszék mindenekelőtt azokból a nyelvekből igyekezett e mutatókat összeállítani, amely nyelvekből nem volt és nem volt készülő-

ben etimológiai szótár. E több kötetre tervezett sorozat első publikációja Mikola Tibor: "Materialien zur wotjakischen Etimologie" c. wotják szótárátolta volt 1977-ben, s készülõben van a vogul, ill. mordvin nyelv etimológiailag tárgyalt szavairól is hasonló szótárak kiadása.

A tanszék tudományos feladatai közé tartozott a tudománytalan, "déliabos" nyelvhasználatok elleni hadakozás. Hajdú Péter több írásában is szembeszállt ezekkel a nézetekkel, elsõsorban a sumér-magyar nyelvrokónítás kritikátlan, laikus híveivel.

2.8. Az oktató-nevelõmunka és a tudományos kutatások végzését nagymértékben elõsegíti a tanszék gazdag, az urálistikai szakirodalom egészét és az alapvetõ általános nyelvészeti munkákat kevés kivétellel tartalmazó, mintegy 15 ezer kötetnyi könyvbõl, ill. folyóiratból álló könyvtára. Nagy nyereség volt a tanszék számára Beke Ödön hagyatékának megvásárlása 1963-ban. A könyvtár régi könyvanyagának legértékesebb része e hagyatékból származik. Az azóta eltelt idõben, különösen Mikola Tibor szenvedélyes könyvtárgyarapító munkájának eredményeként, jelentõsen tovább gazdagodott a könyvtár állománya. A tanszéki könyvtár gyûjtõkörébe tartoznak az általános urálistika mellett az egyes uráli nyelvek (finn, észt, egyéb balti finn, lapp, mordvin, cseremis, zürjén, wotják, vogul, osztják, szamojéd), valamint kisebb mértékben a magyar leíró és történeti nyelvészet könyvei, folyóiratai, a komplex urá-

lisztika fogalmába beletartozó nem nyelvészeti jellegű (uráli néprajzi, régészeti, őstörténeti, antropológiai, történeti stb.) munkák, és a rokon népek folklórával, irodalmával kapcsolatos kiadványok. A tanszék figyelme az első évektől kezdve kiterjed a fontosabb általános nyelvészeti munkák beszerzésére is. A tanári szobákban elhelyezett könyvanyag tematikus, ill. ezen belül alfabetikus elrendezése - valamint a tanszék könyvtárosának, Takács Károlynénak 25 éves gyakorlata és segítőkészsége - könnyen hozzáférhetővé teszi a könyvtár használói számára a keresett műveket.

2.9. A tanszék maga is folytat kiadói tevékenységet: az Alta-jisztikai Tanszékkel közösen adja ki az 1973-ban együtt alapított *Studia Uralo-Altica* c. sorozatot, amelynek célja az uráli, ill. altáji nyelvészet, folklór, irodalom, történelem stb. területéről monografikus jellegű munkák, tanulmánykötetek publikálása, nehezen hozzáférhető források facsimile kiadása valamilyen idegen (német, angol vagy orosz) nyelven.

A jubileumi időszakban a sorozatnak 23 kötete jelent meg:

1. RÓNA-TAS, A.-FODOR, S.: *Epigraphica Bulgarica* (1973);
2. *Die erste sölkupische Fibel aus dem Jahre 1879. Eingeleitet von P. HAJDÚ* (1973);
3. NOVICKIJ, Gr.: *Kratkoe opisanie o narode ostjackom. 1715.* (1973);
4. PAASONEN, H.: *Tschuwaschisches Wörterverzeichnis. Eingeleitet von A. RÓNA-TAS* (1974);
5. A. MOLNÁR, F.: *On the History of Word-Final Vowels in The Permian Languages* (1974);
6. HAJDÚ P.: *Samojedologische*

Schriften (1975); 7. N. Witsens Berichte über die uralischen Völker. Aus dem Niederländischen ins Deutsche übersetzt von T. MIKOLA (1975); 8. Ph. Johann von Strahlenberg: Das Nord und Ostliche Theil von Europa und Asia. Stockholm. 1730. with an Introduction by I. R. KRUEGER (1975); 9. KISS, J.: Studien zur Wortbildung und Etymologie der finnisch-ugrischen Sprachen (1976); 10. U. KÓHALMI, K.: Chrestomathia Sibirica. Auswahl aus der Volksdichtung der sibirischen Urvölker (1977); 11. MIKOLA, T.: Materialien zur Wotjakischen Etymologie (1977); 12. POPOVA, Ja. N.: Nenecko-russkij slovar' (lesnoe narečie) (1978); 13. TARDY, L.: Beyond the Ottoman Empire (1978); 14. CLAUSON, G.: An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Index Vol. I. with a preface by A. RÓNA-TAS (1981); 15. CLAUSON, G.: An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Index Vol. II. (1982); 16. HONTI, L.: Nordostjakisches Wörterverzeichnis (1982); 17. Studies in Chuvash Etymology I. Edited by A. RÓNA-TAS (1982); 18. DOMOKOS, P.: Handbuch der uralischen Literaturen (1982); 19. M. KORCHMÁROS, V.: Definiteness as Semantic Content and its Realization in Grammatical Form (1982); 20. TARDY, L.: Sklavenhandel in der Tartarei (1983); 21. BERTA, Á.: Die russischen Lehnwörter der Mundart der getauften Tataren (1983); 22. HELIMSKY, E.: The Language of the First Selkup Books (1983); 23. PUSZTAY, J.: Die Pur-Mundart des Waldjurakischen. Grammatikalischer Abriss aufgrund der Materialien von T. V.

LEHTISALO (1984).

A megjelent Studia-kötetek közül tehát öt-öt volt számjé, ill. finnugor, hat altáji, egy magyar nyelvészeti tárgyú, egy kötet az uráli népek irodalmával, öt kötet pedig az uráli, ill. altáji népek történetével, folklórájával kapcsolatos. A kiadvány egy részét a "Kultúra" Külkereskedelmi Vállalat külföldön értékesíti, nagyobb része azonban cserepéldányként a két tanszéki könyvtár gyarapítását szolgálja.

A tanszék részt vesz a nyelvészeti tanszékek és a néprajzi tanszék közös actájának, a "Néprajz és Nyelvtudomány"-nak a szerkesztésében és kiadásában is. A folyóiratszerű rendszerességgel 1955 óta évente megjelenő acta magyar, finnugor, altajisztikai, általános nyelvészeti és néprajzi cikket, "Szemle" rovatában könyvismertetéseket tesz közzé magyar nyelven, idegen nyelvű rezümével. A sorozatnak a vizsgált időszakban 27 kötete jelent meg (Néprajz és Nyelvtudomány III-XXVIII, illetőleg egy külön szám Mészöly Gedeon emlékére: In memoriam Gedeon Mészöly. 1961), bennük 50 urálistikai tárgyú tanulmánnyal: Mikola Tibor (13), Hajdú Péter (10), Domokos Péter (7), Janurik Tamás (6), Labádi Gizella (3), Márk Tamás, Simoncsics Péter, Lerch Ágnes, Csepregi Márta, Dugántsy Mária, Szalacsek Margit, Mészáros Edit, Paul Ariste, Alekszandr Feoktyisztoy, Gerhard Ganschow és Juha Janhunen (1-1); 2 altajisztikai tanulmánnyal: Róna-Tas András (2); 30 urálistikai

tárgyú ismertetéssel: Mikola Tibor (11), Hajdú Péter (6), Csepregi Márta (3), Labádi Gizella (2), Zemplényi Vera, Révész Mihály, Janurik Tamás, Simoncsics Péter, Lerch Ágnes, Markku Rainio, Bereczki Gábor és Mészáros Edit (1-1) és 3 általános nyelvészeti témájú ismertetéssel: Simoncsics Péter (2) és Hajdú Péter (1). Az acta teljes egészében az egyetemek, intézmények közötti könyvcserét szolgálja, nem árusítható.

Az Altajisztikai Csoporttal és más érintett tanszékekkel közösen, külső szakemberek bevonásával a Finnugor Tanszék is részt vett a Szegedi Őstörténeti Munkaközösség megalakításában 1974-ben, és a "Bevezetés a magyar Őstörténet kutatásának forrásaiba" c. többkötetes kari jegyzet összeállításában, szerkesztésében és kiadásában. A jegyzet célja a magyar őstörténet komplex műveléséhez szükséges tudományágakról rövid, szakszerű áttekintés és összefoglaló bibliográfiák összeállítása volt, szakemberek által, a társtudományok szakemberei számára. Hajdú Péter - Róna-Tas Andrással és Kristó Gyulával közösen - részt vett a kötet szerkesztésében, Janurik Tamás pedig "Az uráli nyelvtörténet" című 5.1. fejezet megírásában.

2.10. A tanszék szakmai kapcsolatai az eltelt 25 évben kiterjedtek az urálistikát művelő intézmények csaknem egészére, a tanszéknek számos neves hazai és külföldi szakember volt a vendége, s a tanszék oktatói, kutatói is eljutottak számos társintézményhez. Ezek részletes áttekintése megha-

ladná e rövid tanulmány kereteit. A tanszék kezdeményezte 1971-ben, az egyetem 50 éves jubileumi ünnepségein Paul Ariste (Tartu, SU) és Denis Sinor (Bloomington, USA) professzorok díszdoktorrá avatását, valamint Fónagy Iván és Rédei Károly címzetes egyetemi tanári, U. Kóhalmi Katalin címzetes egyetemi docensi címmel való megtisztelését.

3. A tanszék jövője (1985-)

E rövid, korántsem teljes tanszéktörténeti áttekintés összegzéseként megállapítható, hogy az újjászervezésének 25. évfordulóját ünneplő szegedi Finnugor Nyelvtudományi Tanszék az eltelt negyedszázad során elért fejlődésével: törekvéseivel és eredményeivel olyan elismerést vívott ki magának mind a hazai mind a külföldi társintézmények körében, amelyik a továbbiakra nézve kötelező érvényű. A tanszéket az elkövetkező negyedszázadban továbbvivők legfontosabb törekvése tehát az kell, hogy legyen, hogy a tanszéknek az eddig eltelt időben elért hazai és nemzetközi tekintélyét megőrizték, erősítsék, tovább szélesítve az együttműködést az urálistika hazai és külföldi műhelyeivel, közös tudományágunk: a Hajdú Péter által éppen Szegeden megfogalmazott modern, komplex urálistika továbbfejlesztése és továbbfejlődése érdekében.